

Myytit myttyyn! Uskomuksia ja oletuksia koulutus- ja uravalinnoista:

Jokainen saa Suomessa valita itse (?)

Potentiaali-hankkeen aamukahvit
3.12.2021 klo 9–10

Sari Miettinen

Riko kaava.

⟦ **Potentiaali** ⟧

Koulutuksen toimintasäännöt

1. Pyri rakentavaan keskusteluun ja puheenvuoroihin. Kohdista kritiikki asiaan, älä ihmiseen.
2. Muilla osallistujilla voi on erilainen tausta, mieltymykset ja elämäntilanne kuin sinulla. Ota siis tämä huomioon keskustellessasi.
3. Älä oletta, vaan kysy. Emme voi tietää toisen kokemusta, ajatuksia, elämäntilannetta tai itsemääritellyä identiteettiä.
4. Huolehdi, että kaikki halukkaat tulevat keskustelussa kuulluiksi ja pääsevät osalliseksi.
5. Tyhmiä kysymyksiä saa kysyä ja mokat ovat sallittuja. Annetaan toisillemme tilaa erehtyä ja ollaan armollisia, itsellemme ja muille.
6. Syrjivä tai sortava kielenkäyttö ei ole sallittua.

Potentiaali-hankkeen toteuttajat:

OPIKELUN JA
KOULUTUKSEN
TUTKIMUSSÄÄTIÖ

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Jyväskylän
ammattikorkeakoulu

Koordinaatio: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto
Kesto: 1.4.2019–30.6.2022
Päärahoittaja: Sosiaali- ja terveysministeriö / Euroopan sosiaalirahasto,
Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 (hankekoodi S21690)

**TURUN
YLIOPISTO**

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Hankkeessa tuotetaan

- Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen opetus ja ohjaus opiskelijan polulla -malli
- Potentiaali-hanke suosittelee -videolista & keskustelukysymykset
- Potentiaalipolku-sovellus ohjauksen tueksi: www.potentiaalipolku.fi
- Malli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteuttamiseksi oppilaitoksissa
- Malli turvallisemman tilan periaatteiden luomiseen oppilaitoksissa ja organisaatioissa
- Osallistava työpajamalli tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteemojen käsittelyyn oppilaitoksissa
- Yhdenvertaisuus opetuksessa ja ohjauksessa -verkkokurssi
- Yksittäisiä harjoituksia ja välineitä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien teemojen ja segregaaation käsittelyyn oppilaitoksille, järjestöille, kuntien ohjauspalveluille
- Myyttejä purkava videosarja

www.potentiaalihanke.fi/materiaalit/

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Isona sinusta tulee sinä

Tasa-arvon mallimaassa jokainen voi valita vapaasti mitä opiskelee vai opiskeleeko mitään. Vai voiko? Koulutusvalinnan tekemiseen ja kouluttautumiseen vaikuttaa moni seikka, mutta kuinka tietoisia me olemme tästä? Näillä kahveilla tartutaan vapaan valinnan myyttiin sarvista.

The cartoon is divided into several sections. At the top left, the title 'Isona sinusta tulee sinä' is written in orange. To the right, a checklist shows 'Sosiaalinen', 'Luova', 'Tarkka', and 'Hyvä värisilmä' with checkmarks. Below this, a man and a woman are looking at a document; the man asks 'Scissors?' and the woman replies 'Yes! Get something to study for in the future!'. In the middle left, four figures represent different aspects: 'PALKKA-EROT' (Salary differences) with a coin icon, 'Eläkekertymä' (Pension accumulation), 'Palkkatyöt' (Paid work) with a scissors icon, 'TYÖ-EHDOT' (Working conditions), 'ARVOSTUS' (Respect) with a plus sign, and 'URA-KEHITYS' (Career development). In the middle right, a man sits at a desk with a computer, saying 'All male panel'. A woman next to him says 'Medicine is a hot topic' and 'Sun kielitaito ei riitä!' (Your language skills are not enough!). To the right, a man asks 'Miksi ihmeessä?' (Why on earth?) and another replies 'TYHMÄ!' (Dumb!). Other speech bubbles include 'Ei mitään ALLU!' (Nothing ALLU!), 'Ooksa joku MINUTTI!' (Give me some MINUTE!), 'LÄÄKIS EI OO SUN JUTTU!' (The doctor is not your thing!), 'Tupakkavero on varmasti?' (Tobacco tax is surely?), 'Sinne on VANHEE PÄSTÄ!' (It's old there!), 'Miksi ihmeessä?' (Why on earth?), 'Ei mitään ALLU!' (Nothing ALLU!), 'Ooksa joku MINUTTI!' (Give me some MINUTE!), 'LÄÄKIS EI OO SUN JUTTU!' (The doctor is not your thing!), 'Tupakkavero on varmasti?' (Tobacco tax is surely!), 'Sinne on VANHEE PÄSTÄ!' (It's old there!).

Potentiaali www.potentiaalihanke.fi **Vipuvoimaa EU:lta 2014-2020**

Video: <https://youtu.be/BQDaG1iFmyo>

Potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa EU:lta 2014-2020

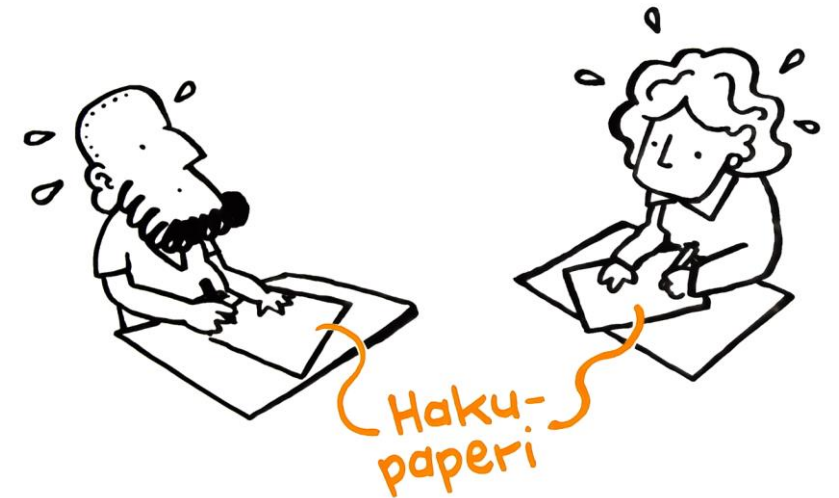
Millaisiin koulutusvalintaan liittyviin näkemyksiin tai oletuksiin olet törmännyt opiskelijoiden tai ohjattavien kanssa?

Kirjaa ylös Padlet-seinälle:

<https://padlet.com/Tulevaisuusohjaus/e9bl9zqd76l0aryx>

Nuori valitsijana

- Suomalainen koulutusjärjestelmä perustuu siihen, että jokaiselle taataan yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskeluun. Jokainen siis saa itse päättää, millaisen ammatin haluaa itselleen hankkia.
- Nuoret kokevat usein tekevänsä valinnat opiskelupaikasta itsenäisesti ja että sukupuoli ei ole valinnassa merkitystä.
- Ysiluokan yhteishakutilanne on monelle hyvin stressaava, ja usein valinta tehdään varsin vähäisin tiedoin.
- Usein valitaan sen mukaan mikä on itselle jo tuttua tai mielikuviin perustuen. Tällöin esim. omalle sukupuolelle tyypillinen ammatti on helppo valinta.

Valintoja ei kuitenkaan tehdä tyhjiössä

- Opiskelupaikan valintaan voivat vaikuttaa myös taloudelliset syyt ja esimerkiksi asuinpaikka tai kieli.
- Syrjäseudulta kaupunkiin itselle mieluisinta alaa opiskelemaan lähteminen ei ole kaikille mm. taloudellisista tai sosiaalisista syistä johtuen mahdollista.
- Vanhempien vaikutus, suora ja epäsuora, on myös merkittävä nuorten koulutusvalinnoissa.
- Nuoret hakeutuvat useimmiten samankaltaiselle koulutus- ja ammatilliselle polulle kuin heidän vanhempansa.

Valintaan vaikuttaa

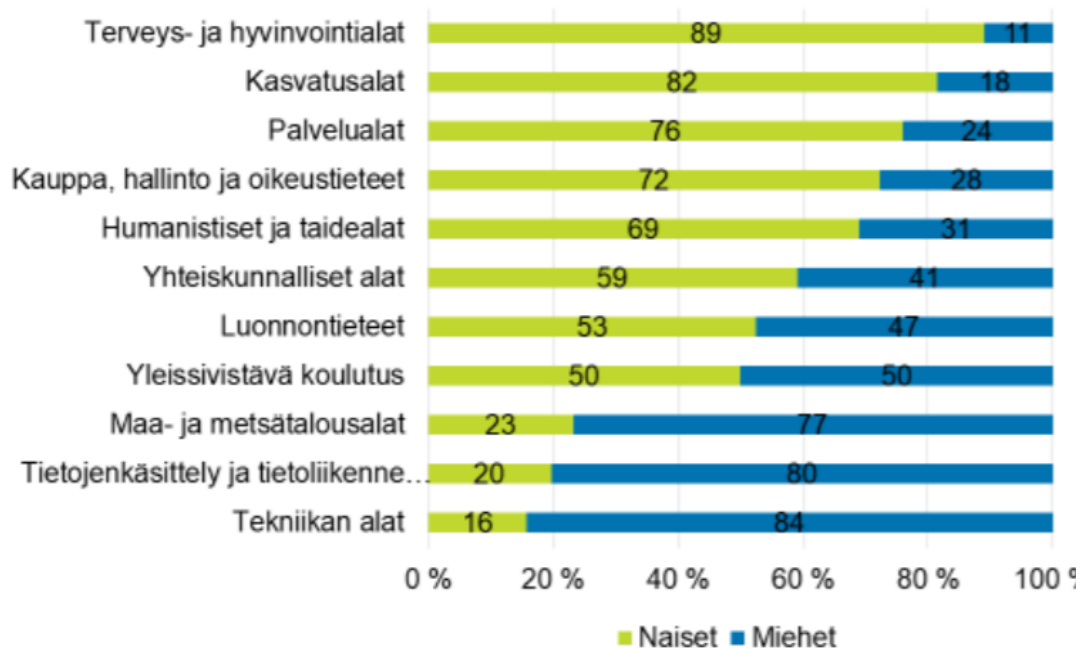
- Koulutusvalintoihin vaikuttavat siis monet taustatekijät kuten vanhempien koulutustausta, kaverien valinnat, sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset erot, oletukset ja toiveet, ikä ja sukupuoli.
- Kavereiden vaikutus opiskelupaikan valintaan on nuorilla suuri. Erityisen paljon kaveripiiri vaikuttaa ysiluokkalaisten poikien valintoihin.
- Myös syrjinnän ja kiusaamisen pelko voi estää nuorta hakeutumasta sellaiselle alalle, joka häntä kiinnostaa. Esim. naisvaltaiselle hoitoalalle haluaville pojille saatetaan naureskella tai heitä voidaan jopa kiusata.
- Valintojen taustalla vaikuttavat siis monet eri tekijät, joita nuoret eivät välttämättä tiedosta tai tule ajatelleeksi.

Käsitys ”vapaasta valinnasta” ja sukupuolen merkityksettömyydestä valinnassa ylläpitää ammattialojen segregatiota eli eriytymistä sukupuolen mukaan.

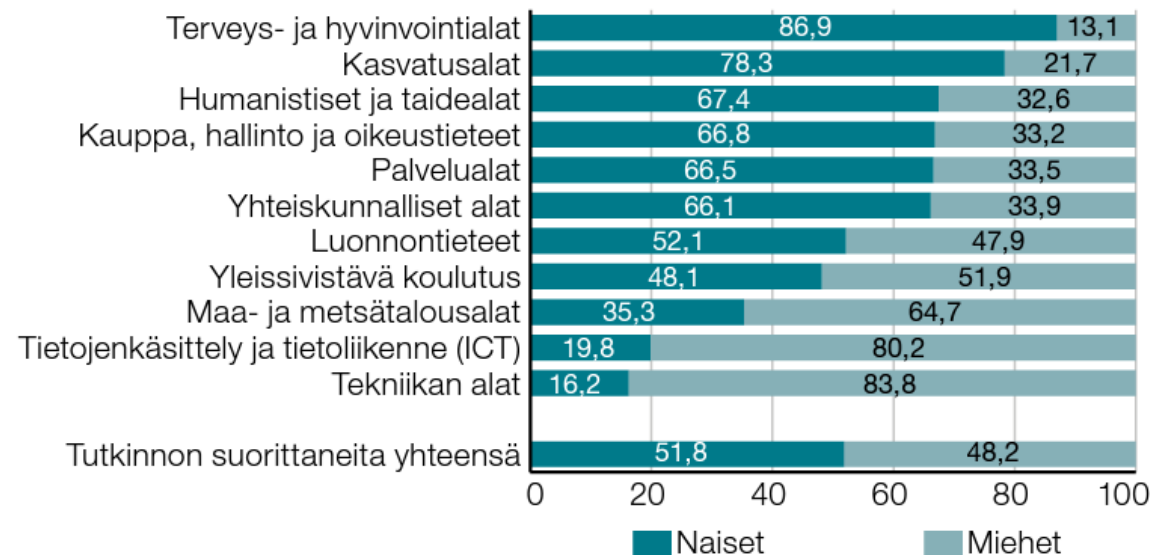
Suomi on yksi Euroopan segregoituneimpia maita

Suoritetut tutkinnot, 25-29-vuotias väestö, **1985**

Lähde: Tilastokeskus, Väestön koulutusrakenne 2016

2.3 Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittanut väestö koulutusalan mukaan **2019**, %

Lähde: Tilastokeskus, Väestön koulutusrakenne

Sukupuolen vaikutus

SEGLI-hankkeen tutkimuksen mukaan sukupuoli vaikuttaa alavalintoihin etenkin seuraavien syiden takia:

1. Eri alat tulevat tutuiksi naisille ja miehille
2. Sukupuolittuneet mielikuvat eri töistä vaikuttavat alavalintaan
3. Negatiiviset tekijät osittain sukupuolittuneita (esim. ei halua tai voi opiskella pitkään)

SEGLI-hanke:

<https://www.kaikkienduuni.fi/miksi-sukupuoli-vaikuttaa-alavalintaan>

Esimerkkejä eri vaikutusketjuista

- Toisen ja korkea-asteen koulutusvalinnat ovat edelleen varsin vinoutuneita suhteessa hakijoiden sosioekonomiseen taustaan ja sukupuoleen.
- Korkeakoulutukseen nuorempina siirtyneet tulevat keskimäärin parempiosaisista perheistä kuin vanhempina opinnot aloittaneet.
- Koulutusalat näyttävät periytyvän ensisijaisesti isältä pojalle ja äidiltä tyttärelle.
- Maahanmuuttotaustaiset joutuvat perustelemaan uravalintojaan opinto-ohjaajalle keskimääräistä enemmän

EPÄTYYPILLISELLE ALALLE HAKEUTUMISTA LISÄÄVÄT JA VÄHENTÄVÄT TEKIJÄT:

Naiset

→ Vanhempien koulutus ja ammattiasema

- Äidin epätyypillinen koulutus
- Vanhemmilla vain perusasteen koulutus
- Isän epätyypillinen koulutus

→ Iän ja elämänvaiheen tekijät

- 17 tai 18 vuoden ikä koulutusta aloittaessa

→ Äidinkieli

- Äidinkieli muu kuin suomi

Harrastukset

- Rakentelu
- Pelaaminen (konsoleilla, tietokoneella, puhelimella)
- Musiikki (esim. instrumentin soitto)
- Elokuvat, teatteri, konsertit ja taidenäyttelyt
- Kirjallisuus (lukeminen vapaa-ajalla)

→ Alueelliset tekijät

- Teollisuuden ja rakentamisen toimialojen suurempi osuus kotipaikkakunnan elinkeinorakenteessa

Miehet

→ Vanhempien koulutus ja ammattiasema

- Isän epätyypillinen koulutus
- Äidin epätyypillinen koulutus

Iän ja elämänvaiheen tekijät

- 16 vuotta korkeampi ikä koulutusta aloittaessa

→ Äidinkieli

- Äidinkieli muu kuin suomi tai ruotsi

Harrastukset

- Kuvataide
- Ompelu, neulominen, virkkaus
- Kirjallisuus (lukeminen vapaa-ajalla)
- Elokuvat, teatteri, konsertit ja taidenäyttelyt
- Pelaaminen (konsoleilla, tietokoneella, puhelimella)

→ Alueelliset tekijät

- Kotipaikkakunnan työmarkkinoiden suurempi koko
- Muuttaminen koulutuspaikkakunnalle

Lähde: Purkutalkoot hanke. Lahtinen, J. (toim. 2019, s. 52).

Ideaalivalitsijan prototyyppi?

- Nuoret uskovat tekevänsä valinnan itse, vaikka valintaan vaikuttaa moni tekijä
- Koulutuksen suunnittelu, hallinto ja käytäntö on rakentunut ideaalivalitsijan ajatukselle
- Ideaalivalitsija tekee optimaalisen rationaalisen valinnan pääomansa ja saamansa tiedon pohjalta ja sulahtaa sujuvasti opintoputken läpi.
- Koulutuspoliittisessa suunnittelussa ja koulutuksen käytännön toteutuksessa tulisi tunnistaa nykyistä paremmin kunkin nuoren elämäntilanteen kokonaisuus, jossa koulutusvalintoja tehdään
- Nuoren valinta ei aina perustu tietoon eikä sitä tehdä rationaalisesti

Miten olet käsitellyt koulutusvalintoihin vaikuttavia asioita ohjattavien tai opiskelijoiden kanssa? Tai miten niitä voisi käsitellä? (jaa neuvo, vinkki, ajatus tai kysymys)

Kirjaa ylös Padlet-seinälle:

<https://padlet.com/Tulevaisuusohjaus/98n5dy1mx591j6o9>

Miten myytti vaikuttaa?

- Jos lähdetään siitä oletuksesta, että jokainen valitsee ammattinsa ilman minkäänlaisia ulkoisia vaikuttimia, saattavat monet alavalintaa mahdollisesti rajaavat tekijät jäädä huomaamatta ja käsittelemättä.
- Voidaan myös päätyä näkemykseen, ettei koulutusalojen sukupuolen mukaiseen jakoon tarvitse vaikuttaa, koska se johtuu yksilöiden “vapaista valinnoista”.
- Kun erilaiset tekijät ammatinvalintojen takana tunnistetaan, niihin on silloin myös mahdollista vaikuttaa.
- Silloin esimerkiksi ohjauksen keinoin voidaan laajentaa käsityksiä sopivista ja mahdollisista ammateista.

”Mie muistan meiän siitä ysin ryhmästä, muutama poika lähti lähihoitajaks opiskelleen. Ni siihen vähän muut pojat naureskeli. Kahto vähän silleen, että kun tyttöjen ala enemmän ja naisten ala, ni miks lähet lähihoitajaks. Että lähtekää esimerkiks metallialan opiskelijoiks tai ICT-alan opiskelijoiks. Tai tämmösii miehissii ammatteihi. Sillon se hyvin voimakkaasti näkyi. Ite en sillon kyllä ois yhtää voinu aavistaa, että lähtisin joskus vielä itekki lähihoitajaks opiskellee. Et sillon se oli vähän sillee, että jos poika lähti lähihoitajaks, ni sitä katottiin vähän kummallisesti. Mut en tiä nykyään, onko se muuttunu sitte yhtää enempää vai.”

Lähde: Pauli, lähihoitajan perustutkinnon opiskelija, Pohjois-Karjala
Purkutalkoot -hankkeen tutkimusaineiso

<https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankkeet/purkutalkoot>

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Samuel: Minä ja äitiki halusi rakennusalalle, minä sanoin sille ryhmänohjaajalle, että minä en tykkää hirveesti tästä luokan ilmapiiristä, koska se on huono, koska minä haluan valmistua, haluan opiskella paikassa, missä on hyvä ilmapiiri **että miusta tuntuu turvalliselta**... No yks minun kaveri luovutti sieltä x-oppilaitoksesta.

Tutkija: No minkä takia hän luovutti?

Samuel: No vähän rasistinen meininki siellä... Minusta nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja ja matkailuala on semmoset, missä on hyviä ihmisiä... On erilainen kuin autoala, kiviala, putkimies, rakennusala, metalliala... Nää on erilaiset, koska jos sanotaan suoraan, tää ala ja matkailuala on semmoset, jossa ihmisen pitää olla sosiaalinen ja avoin... Koska nuorisotalolle voi tulla kuka tahansa ihminen... Voi tulla tumma... Jos sinä olet semmonen ohjaaja, että sinä katot ihonväri, sit ei kannata olla siellä. Sama matkailualalla, joutuu olla tekemisissä kaikenlaisten ihmisten kanssa... mutta nyt jos puhutaan kiviala ja ne alat, että sun ei ole pakko olla tekemisissä kenen kanssa sinä et halua.

Mitä minä voin tehdä?

- **Taustatekijät esiin:** käsittele valintoihin vaikuttavia taustatekijöitä opiskelijoiden kanssa ja tunnista niitä yhdessä
- **Horjuta tuttuutta:** Jos työelämään tutustuminen jää oppilaan omalle vastuulle, se lisää valintojen sukupuolittuneisuutta, koska valitsemme helposti sen mikä on tuttua tai lähellä. Ei niin tuttuihin aloihin tutustumiseen pitää ohjata aktiivisesti.
- **Käsittele työntö- ja vetotekijöitä:** miksi joku ala vetää puoleensa ja toinen työntää pois? Onko kyse mielikuvista, puutteellisesta tiedosta tai vaikkapa alan toimintakulttuurista?
- **Monipuolista mielikuvia:** oppimateriaaleissa ja opetuksessa voi olla sukupuoli- tai muita stereotyyppioita → Kiinnitä huomiota etteivät käyttämäsi esimerkit vahvista stereotyyppioita ja tarjoa erilaisia samaistumispintoja
- **Katse markkinointiin:** oppilaitoksen/alan tuottama kuva itsestään voi tuottaa sukupuolittuneita mielikuvia alan sopivuudesta eri sukupuolille → markkinointimateriaalien ja käytäntöjen kriittinen tarkastelu
- **Luo tilaa erilaisille valinnoille:** luo omalla toiminnallasi ympäristöä, jossa kenenkään koulutushaaveille tai valinnoille ei naureta.

Vinkkejä ja materiaaleja:

www.potentiaalihanke.fi/materiaalit/

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Lähteet

- Hoikkala, T. (2020): Kriisiyttääkö korona koulutuspoliittisen ideaalivalitsijan? *Näkökulma 54*, Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma54>
- Lahtinen, J. (toim.) (2019) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta 2019:68. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-805-2>
- Pöysä, V., Käyhkö, M. & Armila, P. (2018) Kauas koulut karkaavat – pitkät välimatkat lisäävät koulutuksellista eriarvoisuutta. *ILMIÖ. Sosiologinen media kaikille* 24.8.2018. <https://ilmiomedia.fi/yleinen/kauas-koulut-karkaavat-pitkat-valimatkat-lisaavat-koulutuksen-eriarvoisuutta/>
- Saari, J., Aarnio, Leo & Rytönen, M. (2015) *Kolme näkökulmaa koulutuksen valikoivuuteen*. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus <https://drive.google.com/file/d/0Bz1V9P-a-cT2VUJpeTNHQklTUU/view>
- Salovaara, V. (2021) *Structured Agency : Students' Scope of Action in the Transition Phase from Basic Education to Upper Secondary Education in Finland*. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/332643>
- Souto, A-M. (2019): Kannatteleva ohjaus ja etnistyvien koulutus- ja urapolkujen ehkäisy -esitys. Opetushallituksen tilaisuus Monikulttuurisen ohjauksen neliapila –tieto, taito, tahto ja tunne 26.4.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/anne-mari-souto_0.pdf
- Tanhua, I. (2019) Miksi sukupuoli vaikuttaa alavalintaan. SEGLI-hankkeen tutkimus. SEGLI-hanke. <https://www.kaikkienduuni.fi/miksi-sukupuoli-vaikuttaa-alavalintaan>. Haettu 11.11.2021.
- Tanhua, I. & Lahtinen, J. (2019) Sukupuolittuneet ammattikäsitteet yksi ammatillisen segregaatiosyy. *Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan blogi*. 14.3.2019. <https://tietokayttoon.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/sukupuolittuneet-ammattikasittekset-yksi-ammattillisen-segregaatiosyy>
- Tilastokeskus (2021) Väestön koulutus rakenne. <https://www.stat.fi/meta/til/vkour.html>(haettu 18.11.2021)
- THL (2021) Koulutuksen sukupuolen mukainen segregatio. 23.8.2021. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/koulutus-ja-kasvatus/koulutuksen-sukupuolen-mukainen-segregatio>

Koulutusta tarjolla!

Potentiaalin toiminnalliset koulutusiltapäivät: to 9.12. klo 13–16: Menetelmiä reppuun – välineitä oppilaitosten yhdenvertaisuustyön tueksi

- **Lisätietoa ja ilmoittautuminen:** <https://www.potentiaalihanke.fi/aamukahvit-ja-koulutusiltapaivat-2021/>
- **Seuraa hanketiedotusta, tilaa uutiskirje:** <https://www.potentiaalihanke.fi/yhteystiedot/tilaa-utiskirje/>

Potentiaalihanke

PotentiaaliH

Tilaa koulutus omaan työyhteisösi tai alueen toimijoille 2022:

Yhteyshenkilö:

Sari Miettinen

etunimi.sukunimi@utu.fi

Potentiaalihanke.fi

**Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020**

Kiitos.

Tätä myyttiä olivat purkamassa Potentiaali-hankkeesta Jenni Lahtinen, Sari Miettinen, Kristiina Kemppainen ja Anne Nieminen.

www.potentiaalihanke.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020